

Een aantal inzichten uit de presentaties en dialoogtafels

- Er is veel winst te behalen uit de voorbereiding. Ken je stakeholders. Stem informatie en dialoog af op maat.
- Geothermie heeft te maken met complexe projectontwikkeling met veel belanghebbenden. Dit maakt omgevingsmanagement extra belangrijk, maar ook extra uitdagend.
- Breng gemeenten op vlieghoogte, maak van hen een gelijkwaardige kennispartner. En zorg dat de kennis heel breed in de gemeentelijke organisatie wordt gedragen. Zorg dat bijvoorbeeld ook de telefoniste goed op de hoogte is.
- Stel je niet te defensief op. Communiceer over hoe mooi deze natuurlijke energiebron is. Vertel het grote verhaal over aardwarmte. Men weet vaak de helft nog niet.
- Leg ook de ecologische waarde uit van een project, leg uit wat het aan economische bedrijvigheid oplevert, zo wordt veiligheid onderdeel van een groter geheel.
- Hou het superkort en simpel: beschrijf zorgen en oplossingen.
- Laat het zien, zet zoveel mogelijk de deuren open.
- Het gaat om het optimum tussen transparant zijn en overladen met informatie. Deel ook slecht nieuws.
- De ervaring leert dat het belangrijk is om organisaties die er over gaan hun verhaal te laten vertellen. Het waterschap legt uit hoe zij vanuit hun verantwoordelijkheid tegen het project aan kijken.
- Goed omgevingsmanagement is geen garantie voor succes. Niet alles is beheersbaar. Veel hangt af van de dynamiek in je omgeving die je niet altijd onder controle hebt. Maar bedenk ook: Omgevingsmanagement en communicatie is een vak. Zorg dat dit goed is ingebed in de organisatie en in een project, tijdens alle fasen die het doorloopt.
- Zorg voor ambassadeurs.
- Sluit zwembad en/of ziekenhuis eerst aan op aardwarmte, daar komt iedereen. En heeft positieve connotatie.

De drie thema's van de dialoogtafels

1. Een van de adviezen van het ICO is het instellen van een publieksregisseur om de belangen in de driehoek *Privaat – Publiek – Samenleving* goed te kunnen behartigen. Wat vinden we hiervan

- In geval van Vierpolders is een derde partij (Polycentric) ingeschakeld om gesprekken te voeren met omwonenden. Dat werkte goed omdat mensen zich vrij voelden om te spreken. Is geen publieksregisseur maar werkte wel goed.
- Je kunt te maken hebben met een soort inktvlekwerking, het sentiment over het ene project kan overslaan naar het andere. In zo'n geval is een PR wel een goed idee.
- In geëscaleerde situaties kan het een goed idee zijn om een PR in te schakelen.
- De vraag blijft wie de opdrachtgever is van een onafhankelijke PR, indruk bestaat toch dat degene die betaalt ook bepaalt.
- De term regisseur geeft de verkeerde connotatie, alsof het iemand is die spelers op een bepaalde manier laat acteren.
- Suggereert ook een tegenstelling, maar die hoeft er niet te zijn.
- Met omgevingsmanagement neemt de operator ook zijn verantwoordelijkheid, dat is ook wat waard.
- Als omgevingsmanager ben je al soort publieksregisseur.
- Wordt het nog niet complexer als een extra functie/persoon bij een project wordt betrokken? Er zijn al veel instrumenten.
- Kan helpen als je als publieksregisseur volledig onafhankelijk bent (want als omgevingsmanager ben je vaak in dienst van een operator of netbeheerder o.i.d. – bij voorbaat argwaan tegen).
- Een onafhankelijke rol bestaat bijna niet. Bij wie ben je dan in dienst?
- Projecten zouden het gemakkelijker krijgen als er vanuit omwonenden bijvoorbeeld één aanspreekpunt is. In de praktijk lastig. De achterban voelt zich nooit altijd gerepresenteerd door één persoon, inmiddels heeft iedere persoon een eigen mening.
- Bij de windindustrie zorgde NOVW voor het belang van omwonenden. Er is ook een keer de Neder. Stichting Geluidshinder bij gehaald. Met een geluidsdeskundige. Deze partij werd gezien als onafhankelijke autoriteit. Die kon goed zorgen voor een mediator-rol.
- Het sentiment in de samenleving verandert voortdurend, daar moet je goed op inspelen.
- Van de onmachtige stakeholder een machtige stakeholder maken door goed te informeren (zoals verhaal van Johanneke).
- Publieksregisseur : publiek, privaat, samenleving: afstemmen van de belangen tussen alle partijen: belangenbehartiger.
- Is het niet meer een soort mediator?
- Hebben we die niet al als gekozen volksvertegenwoordiger?
- Omgevingsmanagement een plek geven ipv publieksregisseur
- Een moeilijke vraag want is het wel nodig?
- Klinkt bijna alsof je het hebt over de rechter?
- Is je dit binnen je project goed organiseert – de instrumenten van omgevingsmanagement en het publieke domein bieden voldoende houvast om de belangen van de verschillende partijen af te vangen.
- Nieuwe functionaris maakt het nog complexer
- door wie wordt die betaald?
- dat is toch wat de omgevingsmanager doet?
- Projecten kosten al veel tijd, dit gaat de doorlooptijd niet helpen'

- Er wordt al afstand gevoeld tussen publieke sector en burger; dus eigenlijk twee partijen. Dat zou, bij een goed functionerend democratisch systeem, één partij moeten zijn. Wordt het niet druk met nog een partij als publieksregisseur erbij?
- De publieksregisseur zou een betere balans in de meningen moeten brengen; niet alleen de schreeuwers aandacht geven, maar ook de 'stille' meningen boven krijgen.
- Laat experts spreken.
- Zoek de vertrouweling van de mensen die stil zijn, maar wel een mening hebben, en laat die spreken.
- Als je de vergunningen hebt moet je toch aan het werk kunnen?
- Burgers vertrouwen gemeente niet meer. Voorbeeld: gemeente gaat zelf zienswijze indienen op hun eigen beleid; vreemd.
- Ik zie gemeente als partij in het geothermie consortium. In Leeuwarden praat de projectmanager tweewekelijks de gemeente bij over stand van zaken.
- Kan iemand de stem van de burgers zijn? Maar dan heb je een vertrouweling van de hele groep nodig. Dat kan in dorpjes. Lastig om zo'n gedragen persoon in grotere, minder verbonden, gemeenschappen te vinden.
- Wie betaalt? En als iemand betaald hoe onafhankelijk is deze persoon dan?
- Gaat een dergelijke persoon niet zorgen voor vertraging en stroperigheid in het proces?
- Burger lijkt de overheid niet meer te vertrouwen.
- Belang van vertrouwen over en weer.
- Zorgen dat gemeenten over dezelfde hoeveelheid kennis komt te beschikken zodat zij ook een goede communicator zijn.
- Gemeente meenemen in je communicatiewerkgroep van het consortium.

2. *Wat is nodig om het mooie verhaal van aardwarmte op de voorgrond te brengen als de aandacht vooral naar de mogelijke risico's en overlast tijdens de aanleg uit gaat?*

- Maak 1 verhaal dat alle operators kunnen gebruiken. Niet handig en niet efficiënt dat eigenlijk iedereen uitleg geeft over geothermie.
- Alles over aardwarmte wordt niet gezien als onafhankelijke afzender. Misschien laten checken of valideren door TNO? Dat geeft meer vertrouwen.
- Wij denken allemaal dat allesoveraardwarmte goede uitleg geeft, maar voor heel veel mensen die het aangaat is dat nog veel te hoog gegrepen. B1 niveau is veel eenvoudiger.
- Als 1 persoon een soort bombardement aan vragen afvuurt, dan gaat het vaak niet echt om het krijgen van antwoorden. Vaak ook super specifieke vragen over het project zelf.
- De ervaring leert dat het belangrijk is om de organisatie die er over gaat het geruststellende verhaal te laten vertellen, bv het waterschap legt uit hoe zij tegen het project aan kijken.
- Maak het simpel. Men wordt overspoeld met informatie.
- Breng risico's eerlijk in kaart. Georisk-tool.eu, heeft risico's in kaart gebracht.
- Geluid is in exploitatiefase een issue. Eerlijk over zijn. Maar ook zorgen voor goede innovaties die leiden tot geluidsreductie.
- Zet de deuren op en laat het zien.
- Laat de goede voorbeelden zien. Parijs is een mooi voorbeeld van een stad waar geothermie al langere tijd werkt. Aan Parijs kleeft iets romantisch. Roept een ander beeld op dan een kassengebied in Naaldwijk.
- Deel ervaringsverhalen.
- Besef dat er niveauverschil is in Nederland. Maak het voor elke klasse tastbaar. Vertaal het verhaal op verschillende niveaus.
- Doelgroep-differentiatie: jeugd, ouderen, scholen.
- Laat mensen al jong bewust worden en kennismaken met nieuwe technieken en noodzaak daartoe.
- Zet in op scholen. Via kinderen krijgen ouders het ook weer mee. Basisschool is tentakel van wijk.
- Dat iedereen het 'hele verhaal' kent is niet alleen belangrijk voor acceptatie van projecten in stedelijke omgeving. Maar ook voor nieuwe investeerders. Over het algemeen weet men nog niet het halve verhaal.
- Nederland is nog nooit zo duurzaam-minded geweest. Men beseft dat we van het gas af moeten, al is het maar voor de eigen portemonnee. Maak daar gebruik van.
- Nederland is nu duurzaam-minded, maar vertrouwen in overheid is laag. Mede door Groningen. Als sector ogen niet voor sluiten, bij geothermie komt sentiment over Groningen naar boven.
- Een publiekscampagne vanuit het Rijk, eventueel uitgerold door lokale overheden is een must. Nu moeten vooral commerciële partijen het verhaal vertellen. Dit is per uitstek een rol van de overheid.
- Opties van duurzame energie moeten vanuit Rijk onder de aandacht worden gebracht. Gaat over gedragsverandering, met z'n allen doen.
- Mooie verhaal aardwarmte communiceren. Vertel over rol aardwarmte op gebied van:
 - Energetisch / energiemix
 - Duurzaam
 - Economisch
 - Lokale voordelen: werkgelegenheid, levendig houden omgeving, bedrijfszekerheid, lokale politieke plannen
 - Meer landelijke aandacht : overkoepelend verhaal
 - Seismiciteit en drinkwater: er zelf over beginnen zodat we meer kunnen sturen.
- Succes delen.
- Uitleggen dat geothermie veel efficiënter en met veel minder overlast kan dan zon en wind.
- Laat zien dat bestaande doubletten geen problemen geven.

- Verder is een Geothermie Experience Centre gewenst. Het GTD project zou daarvoor geschikt zijn omdat de TUDelft ook een publieke functie heeft om innovatie op het gebied van energietransitie publiciteit te geven. Hiervoor bestaat er al een Green Village op de campus. Het geothermie project in Delft zou daarbij kunnen aansluiten.
- Laat zien dat de techniek gaaf is. Leg de techniek simpel uit.
- Maak duidelijk hoe aardwarmte in de mix van bronnen past
- Maak een overzicht van de voordelen van aardwarmte. Bijvoorbeeld dat het weinig bovengrondse ruimte inneemt
- We hebben ervaring vanaf 2007 à vertel dat verhaal
- Breng aardwarmte in beeld.
- Zorg voor een goed 'warmte' verhaal.
- Vertel over geo vs het warmtenet
- Ben toegankelijk in je communicatie.

3. Welke dilemma's of prangende kwesties zijn nog niet besproken en zouden een volgende keer aandacht moeten krijgen?

- SDE wordt ook al betaald door bewoners – via de ODE in de energietarieven - die ook het gevoel hebben dat warmteprijs voor hen wordt bepaald. Logisch om ze te laten meedelen?
- Reactie: overschat niet de financiële draagkracht van een geothermieproject. Nog in leerfase, vaak tegenslag. In project x nog geen goed jaar geweest: wat vertel je daar dan over aan burgers?
- Mensen hebben soms zwaar overtrokken beeld van de opbrengst, soms ook gebaseerd om een vals gerucht.
- Naar voorbeeld van München kijken voor modellen? MRA heeft 4 modellen ontwikkeld, goed om daar goed naar te kijken.
- Wat is nou eigenlijk het moment om te beginnen met je SOM: bij de opsporingsvergunning, maar het nadeel is dan dat je nog geen locatie hebt. Wat kun je omwonenden dan bieden? Er valt niets te kiezen en je kunt nog geen concrete informatie geven.
- Maar toch belangrijk dat de briefkaart van EZK over het ontwerp-instemmingsbesluit winningsvergunning niet opeens op de mat valt. Dat is dus de vraag: moet je al voor de briefkaart beginnen?
- Hoe je omgaat met de gemeentelijke wereld en bv verschil tussen wethouders en gemeenteraad (nav voorbeeld Brielle).
- Men wordt overspoeld met informatie.

- Je moet geschikte plek vinden, hoeft niet in hart van stad zijn. Afstand tot omwonenden meenemen, maar niet grootste beperking. Je houdt je aan wettelijke normen.
- Complexe projectontwikkeling, zoveel belanghebbenden: geluid minimaliseren,
- Het blijft maatwerk.
- Omgevingsmanagement gedurende productieperiode bv aandacht aan beeldkwaliteit, bovengrondse ruimte.
- Omgang met weerstand – ook al is het een lonely soul in de omgeving of bij de politiek.
- Bizar hoeveel aandacht negatieveelingen krijgen.
- Overkoepelende issues uitwerken en verdiepen.
- Overkoepelende bouwstenen samen verkennen.